

Szczecin, 9.09.2024 r.

Imię i nazwisko recenzenta:

prof. dr hab. inż. arch. Andreas Guskos

Miejsce pracy recenzenta:

Akademia Sztuki w Szczecinie

Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora Pani mgr Paulinie

Kowalczyk prowadzonym przez Politechnikę Poznańską.

Pani mgr Paulina Kowalczyk przedłożyła do recenzji rozprawę doktorską pt.:

„Niekonwencjonalne przestrzenie wystawiennicze w kontekście relacji i interakcji sztuka – miejsce - odbiorca. Analiza komparatystyczna wybranych galerii oraz realizacji wystawienniczych we wnętrzach architektonicznych i przestrzeni publicznej”. Praca liczy 403 strony, zawiera spis treści, wprowadzenie (I), część analityczną (II), badania własne (III), podsumowanie (IV), konkluzje i rekomendacje (V), spis literatury (VI), spis tabel i ilustracji (VII), aneks (VIII) oraz słownik terminów (IX). W części I-III zawiera 12 rozdziałów i 58 podrozdziałów. Została opatrzona bogatym materiałem ilustracyjnym (247 ilustracji) oraz 14 zestawieniami

tabelarycznymi. Korzysta z bogatego zestawienia źródeł literaturowych (208 pozycji) oraz internetowych (87 pozycji).

Pani mgr Paulina Kowalczyk we wprowadzeniu do swojej rozprawy doktorskiej omawia tematykę niekonwencjonalnych przestrzeni wystawienniczych w kontekście relacji i interakcji pomiędzy sztuką, miejscem a odbiorcą. Jej praca skupia się na analizie porównawczej wybranych galerii oraz realizacji wystawienniczych zarówno we wnętrzach architektonicznych, jak i przestrzeniach publicznych. Autorka podkreśla znaczenie badania relacji sztuka-miejsce-odbiorca (S-M-O) i transformacji tych relacji na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat. Analizuje wpływ lokalizacji i charakteru przestrzeni na odbiór sztuki, zwracając szczególną uwagę na przestrzenie nietypowe i poza galeryjne, które często wymagają odmiennego podejścia kuratorskiego i angażują różne grupy odbiorców. We wprowadzeniu zwraca uwagę na potrzebę odpowiedniego klucza do interpretacji prac w zaistniałym kontekście, co może ograniczać dostępność treści tylko do wybranej grupy odbiorców, ale jednocześnie przypadkowe odkrycie sztuki może wzmacniać intrygę i zaangażowanie widza na dłużej niż w tradycyjnych przestrzeniach galeryjnych. W pracy podkreślono również interdyscyplinarność w kształtowaniu i analizowaniu kontekstu odbioru sztuki oraz szczególną rolę architektów i urbanistów w traktowaniu sztuki nie tylko jako dekoracji, ale jako integralnej części przestrzeni miejskiej, co ma wpływ na kształtowanie relacji między sztuką, miejscem a odbiorcą w szerszym ujęciu architektonicznym i urbanistycznym.

Pani mgr Paulina Kowalczyk stawia tezę "że w celu oceny predyspozycji przestrzeni do prezentacji sztuki potrzebne jest zbadanie relacji S-M-O, która polega na współzależności poszczególnych jej komponentów a ich wzajemne relacje podlegają transformacjom w zależności od założeń wystawienniczych, uwarunkowań związanych z miejscem realizacji, a także grupą odbiorców." Na tej podstawie formułuje szereg pytań badawczych oraz określa metodologię pracy opartą na badaniach literaturowych, argumentacji logicznej, analizach opisowych oraz własnych doświadczeniach.

Pani mgr Paulina Kowalczyk w części analitycznej swojej rozprawy doktorskiej analizuje współzależności i interakcje pomiędzy sztuką, miejscem a odbiorcą. Praca koncentruje się na badaniu relacyjności w kontekście przestrzeni wystawienniczej, zarówno w układach podwójnych, takich jak sztuka-odbiorca, sztuka-miejsce, jak i miejsce-odbiorca. Autorka bada różnorodne przestrzenie, zarówno publiczne, jak i prywatne, oraz ich wpływ na odbiór sztuki.

Ważnym aspektem pracy jest badanie historycznych związków sztuki z architekturą, poczynając od malowideł jaskiniowych aż po współczesne koncepcje wystawiennicze, jak np. „white cube”, czyli idealna neutralna przestrzeń wystawiennicza. Doktorantka analizuje także ewolucję muzeów i galerii, zmiany w sposobie prezentacji sztuki oraz transformacje instytucji artystycznych w kontekście przemian społecznych. Wskazuje, jak architektura i sposób aranżacji

przestrzeni wpływają na doświadczenie odbiorców sztuki, szczególnie w nowoczesnych, niekonwencjonalnych przestrzeniach wystawienniczych.

Pani mgr Paulina Kowalczyk omawia również zmieniającą się rolę wystawiennictwa w kontekście współczesnych tendencji artystycznych i przestrzeni ekspozycyjnych.

Analizuje przemiany społeczne, które miały wpływ na transformację instytucji kultury, takich jak muzea i galerie, szczególnie w aspekcie dostępności sztuki dla szerszego grona odbiorców. Autorka podkreśla znaczenie demokratyzacji sztuki, co oznaczało zwiększenie dostępności wystaw i instytucji kulturalnych.

Jednym z głównych wątków tej części pracy jest opis zmian w aranżacji przestrzeni wystawienniczych, takich jak odejście od klasycznego, elitarnego wystawiennictwa na rzecz bardziej otwartych, interakcyjnych przestrzeni, w których widz staje się aktywnym uczestnikiem wydarzenia artystycznego. Pani mgr Paulina Kowalczyk analizuje także nowe strategie wystawiennicze, które angażują odbiorców w bardziej dynamiczny kontakt ze sztuką, zrywając z tradycyjnym podejściem, gdzie sztuka była traktowana jako odizolowany obiekt, a przestrzeń galerii miała charakter neutralny.

Praca odnosi się również do współczesnych koncepcji artystycznych, takich jak site-specific, czyli dzieła tworzonego specjalnie z myślą o konkretnych przestrzeniach, co prowadzi do jeszcze większej integracji między sztuką a miejscem. Autorka bada, jak te interakcje wpływają na percepcję sztuki oraz w jaki sposób architektura i przestrzeń współtworzą znaczenie dzieła. Poruszany jest także temat wpływu transformacji technologicznych i społecznych na wystawiennictwo, w tym wpływ nowych mediów na współczesną sztukę, która coraz częściej wychodzi poza

tradycyjne ramy malarstwa czy rzeźby, angażując różne formy ekspresji, jak instalacje multimedialne, video-art czy performance.

Pani mgr Paulina Kowalczyk podejmuje temat różnorodnych przestrzeni wystawienniczych i ich specyfiki, przy czym zwraca szczególną uwagę na tzw. przestrzeń „white cube” jako jeden z powszechnie przyjętych modeli idealnej przestrzeni wystawienniczej. Omawia cechy takiej przestrzeni, jak neutralne, białe ściany, brak elementów, które mogłyby odciągać uwagę od dzieła, oraz równomierne oświetlenie, co ma na celu skupienie uwagi odbiorcy wyłącznie na obiekcie sztuki. Ten model wystawienniczy, choć powszechnie stosowany, zyskał także swoich krytyków, zwłaszcza w kontekście bardziej eksperymentalnych i współczesnych form sztuki, które wymagają mniej neutralnych, bardziej angażujących przestrzeni.

Autorka analizuje również historyczne zmiany w sposobie organizowania przestrzeni ekspozycyjnych, począwszy od klasycznych galerii w XVIII wieku, przez rozwój muzeów jako instytucji publicznych, aż po współczesne galerie funkcjonujące w niekonwencjonalnych miejscach, takich jak pofabryczne budynki czy przestrzenie industrialne. Wskazuje, że takie przestrzenie, które pierwotnie miały charakter awangardowy, z czasem stały się mainstreamem i zaczęły przyciągać coraz większe kręgi odbiorców, zmieniając tym samym swoje pierwotne znaczenie.

Autorka zwraca uwagę na rozwój sztuki relacyjnej, która w coraz większym stopniu angażuje widza jako uczestnika procesu twórczego, a nie tylko biernego obserwatora. Takie podejście redefiniuje tradycyjną relację między dziełem sztuki a odbiorcą, kładąc większy nacisk na interakcję i doświadczenie przestrzeni. Wskazuje, że

w przypadku takich wystaw, przestrzeń i sposób jej aranżacji mają kluczowe znaczenie dla ostatecznego kształtu dzieła, co prowadzi do rozmycia granicy między sztuką a architekturą.

Pani mgr Paulina Kowalczyk omawia również problematykę wystaw site-specific, czyli dzieł sztuki tworzonych z myślą o konkretnym miejscu i przestrzeni, co wymaga specyficznego podejścia kuratorskiego. Takie prace, często związane z kontekstem urbanistycznym, mają za zadanie nie tylko wzbogacać przestrzeń miejską, ale także aktywnie angażować przypadkowych odbiorców w codziennym życiu, co przyczynia się do demokratyzacji sztuki.

W kontekście Miasta Poznania Pani mgr Paulina Kowalczyk skupia się na kilku aspektach związanych z miejską przestrzenią artystyczną i wystawienniczą. Omawia także działalność galerii autorskich w Poznaniu.

W części praktycznej swojej rozprawy doktorskiej Pani mgr Paulina Kowalczyk analizuje wpływ przestrzeni na odbiór sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem działań site-specific oraz in situ. W tej części autorka skupia się na badaniu relacji między sztuką, miejscem a odbiorcą, przyjmując rolę obserwatora. W ramach tych badań Pani mgr Paulina Kowalczyk prezentuje swoje doświadczenia związane z tworzeniem i aranżacją wystaw, szczególnie w przestrzeniach, które nie były pierwotnie przeznaczone do prezentacji sztuki.

Autorka przywiązuje dużą wagę do wpływu kontekstu przestrzennego na percepcję dzieła sztuki. Podkreśla, że przeniesienie dzieła w inne miejsce zmienia sposób jego odbioru, co otwiera nowe możliwości interpretacyjne. W badaniach własnych Pani mgr Paulina Kowalczyk bada korelację pomiędzy sztuką (S), miejscem (M), przestrzenią architektoniczno-urbanistyczną, oraz odbiorcą (O), analizując te interakcje w oparciu o konkretne realizacje wystawiennicze. Autorka tworzy własną klasyfikację przestrzeni wystawienniczych, którą wykorzystuje do analiz porównawczych. Przykłady te obejmują zarówno galerie instytucjonalne, jak i niezależne, a także różne przestrzenie miejskie i prywatne. Zwraca szczególną uwagę na przestrzenie o wysokiej artykulacji, które charakteryzują się silnym oddziaływaniem architektury na dzieło, jak i na przestrzenie typu „white cube”, które stanowią neutralne tło dla prezentowanej sztuki.

Pani mgr Paulina Kowalczyk pogłębia analizę specyfiki różnych przestrzeni wystawienniczych, w szczególności podkreślając ich rolę w kształtowaniu percepcji sztuki. Autorka bada wpływ otoczenia na relację między dziełem a odbiorcą, zauważając, że architektoniczno-urbanistyczne uwarunkowania przestrzeni mają decydujący wpływ na odbiór dzieła sztuki. Wskazuje, że zmiana kontekstu miejsca, w którym prezentowane jest dzieło, może wzbogacić jego semantykę lub całkowicie ją zdominować, prowadząc do zmiany interpretacji.

Pani mgr Paulina Kowalczyk analizuje w szczególności, jak przestrzeń typu „white cube” wpływa na neutralność odbioru dzieła sztuki, co może być zarówno zaletą, jak i wadą. Z jednej strony, takie miejsca tworzą sterylne, niemal laboratoryjne warunki

do oglądania sztuki, z drugiej jednak ograniczają interakcje między przestrzenią a dziełem, co może prowadzić do spłaszczenia odbioru i utraty potencjału narracyjnego.

Autorka, bazując na swoich doświadczeniach, podejmuje również temat adaptacji przestrzeni, które nie były pierwotnie zaprojektowane do prezentacji sztuki, takich jak przestrzenie postindustrialne, usługowe, czy mieszkalne. Zwraca uwagę na to, jak historyczne, postindustrialne wnętrza z ich specyficzną atmosferą i architekturą, mogą wzbogacać narrację dzieła sztuki, nadając mu dodatkowe konteksty znaczeniowe. Prowadzi też analizę porównawczą, w której zestawia różnorodne przestrzenie wystawiennicze na podstawie ich formalno-prawnych i przestrzenno-lokalizacyjnych cech. Wskazuje na różnice i podobieństwa pomiędzy przestrzeniami instytucjonalnymi, takimi jak muzea i galerie sztuki, a niezależnymi inicjatywami artystycznymi, takimi jak galerie prowadzone przez artystów. Autorka podkreśla znaczenie elastyczności w adaptacji przestrzeni wystawienniczych, która pozwala na swobodne kreowanie relacji między sztuką a otoczeniem.

Zgodnie z przyjętymi kryteriami, Pani mgr Paulina Kowalczyk klasyfikuje przestrzenie wystawiennicze na te wewnątrz budynków oraz na otwarte przestrzenie miejskie. W szczególności bada, jak prace site-specific mogą wpływać na przestrzeń publiczną i jej odbiorców, aktywnie angażując przechodniów, co prowadzi do demokratyzacji sztuki. W przypadku realizacji site-specific, autorka wskazuje na znaczenie kontekstu historycznego i architektonicznego miejsca, który często determinuje decyzje związane z lokalizacją i charakterem działań artystycznych. Autorka dochodzi do

wniosku, że sztuka w przestrzeni publicznej, w zależności od umiejscowienia i aranżacji, może stać się integralną częścią krajobrazu miejskiego, przyczyniając się do jego transformacji. Podkreśla, że w realizacjach artystycznych kluczową rolę odgrywa dialogiczny aspekt relacji pomiędzy sztuką, miejscem a odbiorcą. Każda przestrzeń wystawiennicza determinuje sposób, w jaki dzieła sztuki są postrzegane, a zatem nie istnieje idealny, uniwersalny typ przestrzeni wystawienniczej. Autorka stwierdza, że miejsce, w którym odbywa się wystawa, wymaga dostosowania zarówno projektu artystycznego, jak i jego aranżacji. Dochodzi również do wniosku, że wystawy indywidualne są łatwiejsze do zorganizowania niż wystawy zbiorowe, ponieważ w tych drugich konieczne jest zsynchronizowanie odmiennych narracji i praca nad harmonijnym zagospodarowaniem przestrzeni. Wystawy zbiorowe wymagają kompromisów oraz precyzyjnego kształtowania interakcji między dziełami sztuki a przestrzenią. Wskazuje również na istotność kontekstu przestrzenno-architektonicznego, który wpływa na odbiór dzieła. Jej badania dowodzą, że adaptacja przestrzeni, zwłaszcza postindustrialnych czy miejskich, daje większe możliwości dla realizacji site-specific lub in situ. Miejsce staje się wówczas nie tylko tłem, ale aktywnym elementem dialogu z dziełem sztuki i odbiorcą.

Podsumowując, Pani mgr Paulina Kowalczyk omawia relacje między sztuką (S), miejscem (M) a odbiorcą (O) w kształtowaniu przestrzeni wystawienniczych i interakcji artystycznych. W szczególności podkreśla, że tradycyjne granice między sztuką a życiem codziennym ulegają zatarciu, a odbiorca zyskuje nową rolę

współtwórcy dzieła sztuki. To przesunięcie sprawia, że sztuka nie jest już tylko obiektem do oglądania, ale procesem, w którym odbiorca aktywnie uczestniczy. Autorka zwraca uwagę na zmiany w postrzeganiu instytucji wystawienniczych. Przestrzeń wystawiennicza nie musi być już ograniczona do muzeów czy galerii – artyści coraz częściej anektują przestrzenie pozainstytucjonalne, takie jak prywatne galerie, mieszkania, czy przestrzeń publiczną, który to aspekt otwiera nowe możliwości działań artystycznych. Pani mgr Paulina Kowalczyk podkreśla, że nie istnieje idealna przestrzeń wystawiennicza - każda przestrzeń ma potencjał, aby stać się miejscem artystycznych realizacji. Tym samym, dążenie do standaryzacji takich miejsc jest niewłaściwe. Sztuka wychodząca poza tradycyjne instytucje staje się integralną częścią miejskiej przestrzeni publicznej, co przyczynia się do demokratyzacji sztuki i zwiększenia jej dostępności dla szerokiego grona odbiorców.

We wnioskach i rekomendacjach swojej rozprawy doktorskiej, Pani mgr Paulina Kowalczyk porusza kluczowe kwestie związane z relacją między sztuką, miejscem, a odbiorcą (S-M-O). Stwierdza, że artystyczne działania w przestrzeni architektoniczno-urbanistycznej muszą brać pod uwagę kontekst miejsca oraz potrzeby odbiorcy. Zignorowanie tych aspektów prowadzi do konfliktów między artystą, dziełem a przestrzenią. Uważa, że relacje między sztuką, miejscem i odbiorcą należy rozpatrywać z różnych perspektyw, takich jak architektura, urbanistyka, psychologia i socjologia. Takie podejście pozwala lepiej zrozumieć dynamikę interakcji. Twierdzi, że relacje w układzie S-M-O są dynamiczne i zmienne

w zależności od projektu artystycznego, miejsca oraz grupy odbiorców. Każdy projekt wymaga indywidualnego podejścia do przestrzeni i odbioru. Uważa, że współczesna sztuka redefiniuje role artysty i odbiorcy. Odbiorca staje się aktywnym współtwórcą dzieła, a proces tworzenia nie jest już linearny. Sztuka jest narzędziem do komunikacji i budowania więzi między twórcą a odbiorcą. Stwierdza, że wybór miejsca wystawienniczego jest kluczowy dla realizacji artystycznych. Przestrzenie inne niż galerie typu „white cube”, takie jak postindustrialne budynki czy „nie-miejsca”, oferują unikalne możliwości aranżacji i interpretacji dzieła. Wnioskuje, że współczesna sztuka jest dynamiczna, trudna do jednoznacznego zdefiniowania i wymaga ciągłego dostosowania przestrzeni wystawienniczych do nowych trendów, takich jak site-specific czy in situ. Rekomendacje autorki sugerują, żeby artyści i kuratorzy poszukiwali nowych, niekonwencjonalnych miejsc do prezentacji sztuki, uwzględniając kontekst historyczny i społeczny tych przestrzeni. Pani mgr Paulina Kowalczyk podkreśla również potrzebę odpowiedniego zabezpieczenia i konserwacji dzieł w przestrzeni publicznej oraz zwraca uwagę na znaczenie edukacyjne i integracyjne sztuki.

Praca doktorska Pani mgr Pauliny Kowalczyk posiada wszystkie cechy formalne właściwe dla tego typu opracowania. Została sformułowana teza oraz problematyka badawcza. Przyjęta do opracowania tematyka badawcza jest aktualna i tego typu opracowania są potrzebne do analizy związanej z nią problematyki. Przyjęta została metodologia badań. Badania zostały przeprowadzone w sposób obszerny

i wyczerpujący, zarówno w części analitycznej, jak i praktycznej opracowania. Praca Pani mgr Pauliny Kowalczyk charakteryzuje się wysokim poziomem merytorycznym i metodologicznym. Autorka wykazuje się dużą znajomością tematu oraz umiejętnością analizy i syntezy zagadnień z nim związanych. Praca jest wartościowym wkładem w badania nad zagadnieniem przestrzeni ekspozycyjnych w relacji między sztuką (S), miejscem (M) a odbiorcą (O), w kształtowaniu przestrzeni wystawienniczych i interakcji artystycznych i może stanowić wartościowy wkład w dalszy rozwój badań związanych z tą tematyką.

Pani mgr Paulina Kowalczyk przedłożyła do oceny pracę doktorską na wysokim poziomie warsztatowym i merytorycznym. Przeprowadziła proces badawczy we właściwy sposób, formułując wnioski mogące stanowić wartościowe wskazówki dla przyszłych badaczy zajmującymi się tą tematyką. Wobec powyższych stwierdzam, że praca doktorska Pani mgr Pauliny Kowalczyk spełnia warunki ustawowe dla tego typu opracowania i popieram wniosek o nadanie Pani mgr Paulinie Kowalczyk stopnia doktora.

